

تبیین وضعیت شاخص‌های کارآفرینی و پیش‌بینی آن در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان روانسر

پذیرش نهایی: ۹۷/۱/۱۲

دریافت مقاله: ۹۶/۲/۲۶

DOI: 10.29252/geores.33.1.209

چکیده

امروزه کارآفرینی یکی از مهم‌ترین راهبردهای توسعه جوامع محلی است که در راستای توسعه آن، انجام مطالعات پایه‌ای در این زمینه از الزامات اساسی می‌باشد. با توجه به اهمیت کارآفرینی در توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع امروزی، تبیین وضعیت شاخص‌های کارآفرینی در میان روستاییان و همچنین شناسایی عواملی که می‌توانند در تقویت شاخص‌های کارآفرینی مؤثر واقع شوند، از اهمیت بسزایی برخوردار است. هدف از پژوهش کمی حاضر که با روش توصیفی - تحلیلی انجام گرفته است، بررسی و سنجش وضعیت شاخص‌های کارآفرینی و شناسایی عوامل مؤثر بر آن در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان روانسر است. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه بوده است. جامعه آماری پژوهش را کلیه سرپرستان خانوار روستایی شهرستان (۵۶۶۸ نفر) تشکیل می‌دهد. جهت دستیابی به اهداف پژوهش از آزمون‌های مقایسه میانگین، جدول توزیع فراوانی، ضرایب همبستگی پیرسون و اسپیرمن و رگرسیون چند متغیره در نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. نتایج پژوهش در خصوص برخورداری سرپرستان خانوار موردبررسی از شاخص‌های کارآفرینی نشان داد میزان برخورداری ۳۹/۲ درصد پاسخ‌گویان در سطوح بسیار ضعیف و ضعیف، ۴۵/۵ درصد در سطح متوسط و حدود ۱۵/۳ درصد در سطوح زیاد و بسیار زیاد بوده است. به‌طور کلی میانگین محاسبه‌شده برای برخورداری روستاییان از شاخص‌های کارآفرینی، ۲/۷۴ بود که در سطحی پایین‌تر از متوسط قرار دارد. نتایج رگرسیون چند متغیره نشان داد پنج متغیر شناسایی شده توانسته‌اند حدود ۷۰ درصد واریانس شاخص‌های کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه را تبیین نمایند. متغیرهای شناسایی شده و درصد تبیین هر یک از آن‌ها به ترتیب اهمیت عبارت‌اند از: پایگاه اقتصادی - اجتماعی (۰/۳۹۱)، دسترسی به امکانات و تسهیلات (۰/۳۱۵)، سرمایه اجتماعی (۰/۲۴۴)، عملکرد نهادهای مدیریتی (۰/۲۴۰) و مالکیت منابع سرمایه‌ای (۰/۱۹۱). نتایج بررسی رابطه شاخص‌های کارآفرینی با متغیرهای موردبررسی نشان داد در بین ۱۱ متغیر موردبررسی، رابطه کارآفرینی با متغیرهای جنس؛ دسترسی به اینترنت، سن، بعد خانوار و فاصله تا مراکز ضروری، به لحاظ آماری معنادار نبوده است و متغیرهای ذکر شده رابطه‌ای با کارآفرینی ندارند. واژگان کلیدی: کارآفرینی، شاخص‌های کارآفرینی، سکونتگاه‌های روستایی، روانسر

مقدمه

نقش و جایگاه روستاها در فرایندهای توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس‌های محلی، منطقه‌ای و بین‌المللی و پیامدهای توسعه‌نیافتگی مناطق روستایی موجب توجه به روستاها و جوامع روستایی و حتی تقدم آن بر جوامع شهری گردیده است (از کیا و

غفاری، ۱۳۸۳: ۱۹). از نظر مایکل تودارو ضرورت تقدم و توجه به توسعه روستایی نسبت به توسعه شهری بدین علت است که راه حل نهایی مسئله چالش‌های شهری و تراکم جمعیت، بهبود محیط روستایی است (تودارو ۱۳۹۹: ۲۸).

باور و اعتقاد به اینکه اشتغال در مبارزه با فقر و محرومیت اجتماعی امری ضروری و مؤثر می‌باشد در برخی اسناد و مدارک بین‌المللی و همچنین تحقیقات کارشناسانی که درباره اشتغال انجام داده‌اند، می‌توان مشاهده کرد. به‌عنوان مثال کمیسیون اروپا تأکید می‌کند که اشتغال بهترین ضمانت‌کننده رفع فقر و محرومیت در جوامع است (Herman, Georgescu, 2012: 406). همچنین، اشتغال و داشتن شغل مناسب، سودمندی، شخصیت‌سازی، اجتماعی شدن، استقلال شخصی، مسئولیت‌پذیری، تعهد، جهت‌دهی به مسیر آینده زندگی و ... را برای فرد به دنبال دارد (Iosua et al, 2014:1). در مجموع، اشتغال و بیکاری از مهم‌ترین مسائلی هستند که برای ایجاد یک جامعه مرفه باید مورد توجه قرار گیرند، زیرا مهم‌ترین شرط برای رشد و توسعه هر جامعه‌ای، ایجاد اشتغال است (Çelik, Tatar, 2011: 1211). با وجود اثرات مخرب بیکاری بر روند توسعه جوامع به‌ویژه در ابعاد اجتماعی توسعه از جمله فقر، بزهکاری، مهاجرت و ... اکثر محققان معتقدند کشورهای در حال توسعه، با مشاغل کاذب و بیکاری گسترده‌ای مواجه هستند (Kuceran, 2012: 1125). بنابراین می‌توان چنین عنوان کرد که دسترسی و دستیابی افراد به شغل مناسب، برای جوامع شهری و روستایی از الزامات دستیابی به توسعه می‌باشد (جمینی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۳۲). بر اساس متون علمی نگارش یافته توسط محققان و اندیشمندان توسعه روستایی یکی از مهم‌ترین راهبردهای رفع فقر، توسعه اشتغال و در مجموع توسعه اقتصادی نواحی روستایی، توسعه کارآفرینی در میان ساکنان سکونتگاه‌های روستایی است (Stel et al, 2004: 28) (Thurik, Wennekers, 2004: 44) کارآفرینی و کارآفرینان به‌عنوان سمبل و نماد تلاش و موفقیت و همچنین، منشأ تحولات بزرگ در زمینه‌های تولیدی، خدماتی، تجاری و نیز، موتور محرک توسعه، پیشرفت اقتصادی، ایجاد شغل و اصلاح اجتماع محسوب می‌شوند (Guroi, Urbano et al, 2010: 5). تجربه بسیاری از کشورهای فقیر پرجمعیت که طیف وسیعی از جمعیت آن‌ها را روستاییان تشکیل می‌دهند، بیانگر این نکته است که توجه به مقوله کارآفرینی می‌تواند از مهاجرت روستاییان به شهرها کاسته و زمینه‌های اشتغال، رفاه و پیشرفت آنان را در همان روستای محل سکونتشان فراهم نماید (زارع احمدآبادی، عربشاهی، ۱۳۹۰: ۵۰). از طرف دیگر، کارآفرینی در مناطق محروم روستایی به علت دسترسی اندک به منابع و امکانات و همچنین توسعه نیافتن روابط اجتماعی، نسبت به کارآفرینی در مناطق و نواحی پیشرفته، مشکل‌تر بوده و بنابراین نرخ اثرگذاری کارآفرینی در این گونه نواحی بیش‌تر است (عربیون و همکاران، ۱۳۸۹: ۷۹). بر اساس تعداد زیادی از پارامترهای توسعه از جمله معیارهای اقتصادی به‌ویژه در زمینه شاخص‌های اشتغال، سکونتگاه‌های روستایی واقع در شهرستان روانسر از جمله محروم‌ترین شهرستان‌های کشور ۱۳۸۵ (در میان ۳۳۶ شهرستان کشور دارای رتبه ۲۹۰ بوده) و حتی در میان شهرستان‌های استان کرمانشاه می‌باشد (جمینی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۴۳).

بنابراین با توجه به اهمیت کارآفرینی در توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع امروزی، تبیین وضعیت شاخص‌های کارآفرینی در میان روستاییان شهرستان روانسر و همچنین شناسایی عواملی که می‌توانند در تقویت شاخص‌های کارآفرینی در شهرستان روانسر مؤثر واقع شوند، از اهمیت بسزایی برخوردار است. علاوه بر این بررسی این موضوع در منطقه مورد اشاره با توجه به مشکلات اقتصادی و اشتغال‌زایی می‌توان از اولین مراحل مطالعه جهت کارآفرینی قلمداد شود؛ چراکه شناخت شاخص‌های کارآفرینی در منطقه می‌تواند به توسعه روستایی در بخش‌های مختلف کمک نماید. در این مقاله سعی شده است که علاوه بر شناخت شاخص‌های کارآفرینی، پیش‌بینی درستی نیز از وضعیت آن به عمل آید. در راستای توسعه کارآفرینی در میان روستاییان شهرستان روانسر، ارزیابی و سنجش

تبیین وضعیت شاخص‌های کارآفرینی و پیش‌بینی آن در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان روانسر/۲۱۱ چگونگی وضعیت شاخص‌های کارآفرینی در میان روستاییان و شناسایی عواملی که در تقویت کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه مؤثر هستند، از مهم‌ترین سوالاتی هستند که محققان در پژوهش حاضر سعی دارند به بررسی آن‌ها بپردازند.

پیشینه پژوهش

با وجود روند سریع افزایش مشکلات اقتصادی و اجتماعی در نواحی روستایی، مبحث کارآفرینی اهمیت روزافزونی پیدا کرده و محققان مختلفی با دیدگاه‌های متفاوت، تحقیقاتی را در ارتباط با کارآفرینی انجام داده‌اند که در ادامه به نتایج چند مطالعه مهم اشاره می‌شود. یافته‌های پژوهش (Roomi, Parrott, 2008) در ارتباط با عوامل مؤثر بر توسعه و پیشرفت کارآفرینی در پاکستان نشان داد که عدم دسترسی به سرمایه، زمین، محل کسب و کار، فناوری اطلاعات، آموزش و کمبود سرمایه‌های اجتماعی، مهم‌ترین موانع پیش روی توسعه کارآفرینی در محدوده مطالعاتی هستند. نتایج پژوهش (Folmer et al, 2010) باهدف شناسایی تعیین‌کننده‌های کارآفرینی در روستاهای غرب بنگال با استفاده از رویکرد معادلات ساختاری نشان داد سن، تحصیلات، وضعیت تأهل، تعداد فرزندان، تعداد محصولات، پشتیبانی مالی خانواده، نوآوری، ثروت و وضعیت شغلی از مهم‌ترین تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه هستند. نتایج مطالعه (Chakraborty, 2014) باهدف بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر توسعه کارآفرینی دریکی از بخش‌های منطقه آسام در هند نشان داد سن، جنس و درآمد سالانه تأثیر مستقیمی را بر روی توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه دارند. نتایج چند مطالعه دیگر نشان می‌دهد سیاست‌ها و قوانین سازمانی و دولتی و سیاست‌های بانکی، دسترسی به سرمایه و پول، و میزان ارتباط با بازار، توانایی کنترل ریسک، آموزش و دسترسی به اطلاعات، دوره‌های آموزش کارآفرینی و دانش کسب و کار (Nawaz, 2009)، موانع بازاریابی برای تولیدات (sathiabama, 2010)، دانش و مهارت، دسترسی به امکانات و خدمات، عوامل مالی و اقتصادی؛ عوامل نهادی و سازمانی؛ عوامل قانونی و حقوقی، شرایط جغرافیایی و محیط روستا (Movahedi, Yaghoubi, Farani, 2012) از دیگر عوامل مرتبط و مؤثر بر توسعه کارآفرینی هستند.

یدالهی فارسی و رضوی (۱۳۹۱)، در مقاله‌ای نقش سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی را در کارآفرینی جوانان در روستاهای بخش کربال واقع در شهرستان خرامه از توابع استان فارس را مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که رابطه مثبت و معنی‌داری بین سرمایه انسانی و سرمایه اجتماعی کارآفرینان با تعداد فرصت‌های شناسایی شده، تعداد فرصت‌های بهره‌برداری شده و پایداری کسب و کار ایجاد شده وجود دارد. یعقوبی فرانی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی عوامل مؤثر بر کارآفرینی زنان روستایی در استان همدان را مورد تحلیل قرار داده‌اند. نتایج پژوهش فوق نشان داد متغیرهای وضعیت اقتصادی، ویژگی‌های شخصیتی و شرایط اجتماعی - فرهنگی بیشترین تأثیر را بر سطح کارآفرینی زنان روستایی استان همدان داشته‌اند. جمشیدی و همکاران (۱۳۹۴) در یک مطالعه میدانی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های تولید کشاورزی در شهرستان مینودشت را مورد بررسی قرار داده‌اند. در این پژوهش از چهار شاخص نوگرایی، پیش‌قدمی برای ایجاد تغییر، ریسک‌پذیری و رقابت‌پذیری برای سنجش مشخصه‌های کارآفرینی در میان روستاییان استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد میانگین نمره کلی کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه ۲/۵۸۵ بوده و اکثر افراد مورد مطالعه به لحاظ مشخصه‌های کارآفرینی در طبقات بسیار ضعیف و ضعیف قرار گرفته‌اند. همچنین نتایج نشان داد متغیرهای سطح تحصیلات، تعداد سهام، تجربه قبلی در زمینه کارآفرینی، میزان درآمد و سابقه فعالیت در شرکت تعاونی تولید کشاورزی، دارای تأثیر مثبت بر متغیر وابسته پژوهش بوده‌اند.

مبانی نظری

در نظریه‌های اقتصادی کارآفرینی واژه‌های قدیمی و باارزش است (Seelos, Mair, 2005). مفهوم کارآفرینی در نظام‌های اقتصادی را، برای اولین بار ریچارد کانتیلون به کار برد. او برای اولین بار کارآفرینی را چنین تعریف کرد: «کسی که ابزاری مورد نیاز برای تولید را با ارزشی معین خریداری و آن‌ها را با هم ترکیب و کالای جدید تولید کند» (Rotheroe, Richards, 2007). اولین اقتصاددانی که مدیریت را به کارآفرینان نسبت داد ژان باتیست سی بود که کارآفرینی را مهارت‌های مدیریت سرمایه و ثروت تعریف کرد است. شومپتر در مدل اقتصادی خود، کارآفرینان را اولین موتور توسعه اقتصادی می‌داند و به آنان، به‌عنوان افرادی خلاق و رهبر نگاه می‌کند که ویژگی‌های زیر را دارند ارائه‌کننده کالای جدید؛ معرفی‌کننده بازار جدید؛ استفاده از منابع جدید برای ایجاد کالای جدید و ایجاد سازمان‌های جدید برای صنعت (Mohapatra et al, 2007). آدام اسمیت، نقش کارآفرینی را در صحنه فعالیت فراگیر اقتصادی بسیار جزئی می‌دانست و معتقد بود که کارآفرین فراهم‌کننده سرمایه است و هرگز نقش پیشرو و هدایت‌گرانه ندارد (Mccline, 2004). بر اساس نظریه اقتصاددانان مدرن، کارآفرین فردی است که به‌صورت شخصی بر اساس درک خود از بازار، خلاقیت شخصی، قدرت خطرپذیری و مدیریت منابع، فعالیت جدیدی را ابداع و مدیریت می‌کند (Sen, 2009). به‌طور کلی، در نظریه‌های اقتصادی در ارتباط با کارآفرینی بیشتر به بحث نوآوری در تولید محصول و جلب سرمایه‌گذاری، ایجاد تعادل بین عرضه و تقاضا، ایجاد مبادله و گردش پول در اقتصاد، فراهم آوردن ابزار و تولید محصولات جدید قابل عرضه به بازار، تحمل عدم قطعیت، داشتن مهارت‌های مدیریتی، جابه‌جایی منابع اقتصادی بر اساس اصول بهره‌وری، آگاهی از فرصت‌های سودآور و کشف نشده، اشاره کرده‌اند (Chowdhury, 2007). در مجموع امروزه به‌خوبی اهمیت کارآفرینی در پیشبرد توسعه جوامع آشکار شده و این اهمیت از دستاوردها و پیامدهای متعدد مستقیم و غیرمستقیم فعالیت‌های کارآفرینانه ناشی می‌شود و بسیاری از اندیشمندان توسعه اجتماعی و اقتصادی قرار معتقدند اگر خواهان اقتصادی پیشرفته در قرن ۲۱ هستیم، کلید آن کارآفرینی است (Carter, 2005: 39).

با وجود اهمیت غیرقابل انکار کارآفرینی و کارآفرینان در توسعه جوامع بشری، بررسی‌ها نشان می‌دهد که محققان برای کارآفرینان ویژگی‌ها و صفات متعددی را مطرح کرده‌اند. به بیانی دیگر کارآفرینان دارای مشخصه‌هایی هستند که آن‌ها را از دیگر افراد جامعه متمایز می‌سازد. لیتون و ویژگی‌های فرد کارآفرین را شامل توانایی خطرپذیری، نوآوری، دانش در زمینه فنون کار، بازار و بازاریابی، مهارت‌های مدیریت کسب و کار، توانایی برای همکاری، برداشت خوب نسبت به کسب و کار و توانایی برای شکار فرصت می‌داند (Littunen, 2000:75). مارکمن و بارون ویژگی‌های فردی کارآفرینان را شامل خودیابی، فرصت شناسی، استقلال در کار، داشتن سرمایه انسانی و مهارت‌های اجتماعی می‌دانند (Markman, Baron, 2003:219). رکن‌الدین افتخاری و سجاسی قیداری در کتاب خود با عنوان "توسعه روستایی با تأکید بر کارآفرینی (تعاریف، دیدگاه‌ها و تجربیات)" مهم‌ترین ویژگی‌ها و صفات شخص کارآفرین را در موارد زیر عنوان کرده‌اند: نتیجه‌گرا، نیاز به کامیابی، ایستادگی، پشتکار، اراده، سخت‌کوشی، شوق، انرژی بالا، پیش‌قدمی، مردم‌داری، انتقادپذیری، نوآوری، خلاقیت، ابتکار، انعطاف‌پذیری، خطرپذیری (ریسک) حساب‌شده، منفعت‌شناسی، خوداشتغالی (رکن‌الدین افتخاری، سجاسی قیداری، ۱۳۸۹: ۲۲).

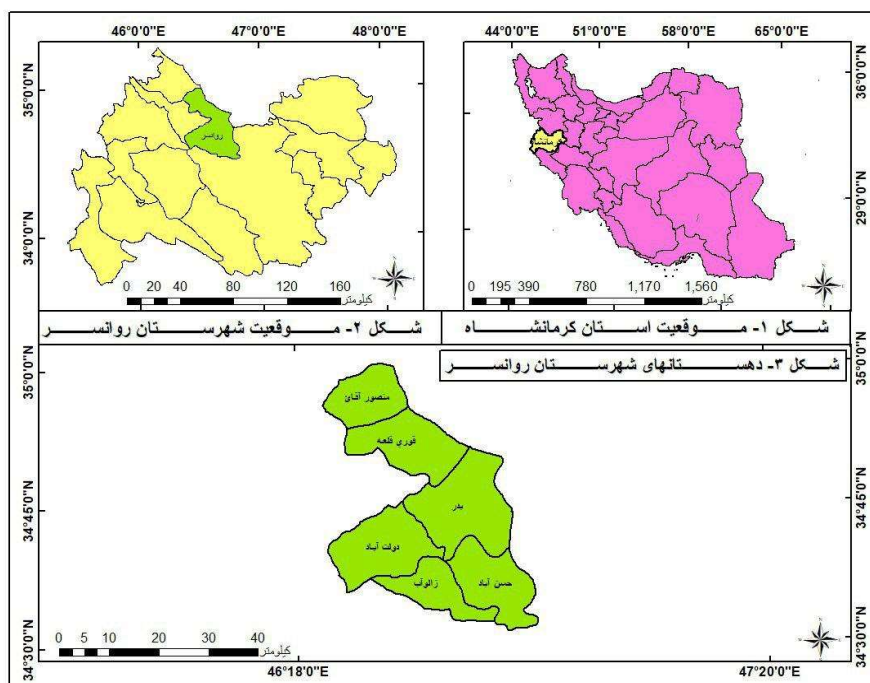
مروری بر مبانی نظری و سوابق پژوهش نشان می‌دهد با توجه به دیدگاه‌های مختلف محققان و اندیشمندان، از کارآفرینی تعاریف متعددی ارائه شده است و عوامل متعددی بر توسعه کارآفرینی در نواحی مختلف حاکم بوده است که در این میان در اغلب مطالعات

تبیین وضعیت شاخص‌های کارآفرینی و پیش‌بینی آن در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان روانسر/۲۱۳

انجام گرفته، عامل اقتصادی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی است. همچنین محققان برای شخص کارآفرین صفات و مشخصه‌های متعددی را ذکر کرده‌اند. باین‌وجود در تحقیقات انجام گرفته توسط محققان که در ارتباط با کارآفرینی به‌ویژه در کشورمان انجام گرفته است کمتر به ارزیابی و سنجش صفات و مشخصه‌های کارآفرینی پرداخته شده و محققان از توجه به ارزیابی شاخص‌های کارآفرینی مغفول مانده‌اند. با توجه به مطالب مذکور محققان در پژوهش حاضر، با دیدگاهی جامع و با آگاهی از نقاط ضعف مطالعات پیشین، ضمن ارائه یک نمای کلی از مشخصه‌های کارآفرینی در قالب ۲۳ شاخص، به ارزیابی و سنجش مشخصه‌های کارآفرینی در میان سرپرستان خانوار روستایی پرداخته و در ادامه با سنجش وضعیت کلی وضعیت شاخص‌های کارآفرینی، به شناسایی عوامل مؤثر بر آن در میان سرپرستان خانوار روستایی شهرستان روانسر اقدام کرده‌اند.

محدوده مطالعاتی

شهرستان روانسر به لحاظ موقعیت جغرافیایی در $20^{\circ} 46'$ تا $53^{\circ} 46'$ طول شرقی و $32^{\circ} 32'$ تا 35° عرض شمالی واقع شده است. این شهرستان به لحاظ تقسیمات سیاسی واداری، از دو بخش، بخش شاهو (شامل دو دهستان منصورآقایی و قوری قلعه) و بخش مرکزی (شامل چهار دهستان بدر، حسن آباد، دولت آباد و زالو آب)، تشکیل شده است (شکل ۱)، که بر اساس مستندات مرکز آمار ایران، جمعیت روستایی شهرستان روانسر شامل ۲۱۷۱۹ نفر بوده که قالب ۵۶۶۸ خانوار و در ۱۳۱ آبادی ساکن هستند.

شکل ۱- محدوده مورد مطالعه

روش تحقیق

به لحاظ تقسیم‌بندی‌های انجام گرفته در روش تحقیق، پژوهش حاضر به لحاظ ماهیت از نوع تحقیقات کاربردی، به لحاظ روش توصیفی - تحلیلی از نوع تحقیقات کمی می‌باشد. از نظر جمع‌آوری داده‌ها، در این پژوهش از دو روش اسنادی و میدانی استفاده شده است. به لحاظ زمانی، تک مقطعی بوده و در بازه زمانی ۴ ماهه (اواسط مهرماه تا اواسط بهمن‌ماه سال ۱۳۹۵) و در حوزه اداری و سیاسی شهرستان روانسر انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش را کلیه سرپرستان خانوار روستایی شهرستان روانسر تشکیل می‌دهد

که بر اساس نتایج سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۵، تعداد آن‌ها ۵۶۶۸ نفر بوده است. با توجه به محدودیت‌های انجام سرشماری در محدوده مورد مطالعه (محدودیت‌های زمانی، مالی، عدم دسترسی به کلیه سرپرستان خانوار)، محققان با استفاده از یکی از روش‌های متداول برآورد حجم نمونه آماری جدول بارتلت (Bartlett et al, 2001²) ۲۰۹ نفر از سرپرستان خانوار را به عنوان نمونه مورد مطالعه در نظر گرفته‌اند. ابزار اصلی پژوهش جهت جمع‌آوری داده‌های میدانی، پرسشنامه محقق ساخته است که با استناد به مطالعات دیگر محققان و همچنین در نظر گرفتن نقاط ضعف مطالعات پیشین، طراحی شده است. روایی (روایی صوری) آن با نظرخواهی از کارشناسان مربوطه و اساتید دانشگاهی به تأیید نهایی رسیده است. جهت بررسی پایایی ابزار مورداستفاده، از پیش‌آزمون و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ (Cronbach's alpha) استفاده شده است. به این صورت که ۳۰ عدد پرسشنامه در یکی از روستاهای خارج از محدوده مورد مطالعه تکمیل گردید و ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای بخش‌های مختلف پرسشنامه، بالاتر از ۰/۷، به دست آمد (جدول ۱) که نشان‌دهنده پایا بودن ابزار مورداستفاده بود.

جدول ۱- تعداد گویه‌ها و ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای بخش‌های مختلف پرسشنامه

مؤلفه‌ها	تعداد گویه	ضریب آلفای کرونباخ
سرمایه اجتماعی	۸	۰/۸۳۲
دسترسی به امکانات و تسهیلات	۱۲	۰/۹۰۷
کیفیت محیط	۱۵	۰/۷۸۱
فاصله تا مراکز ضروری	۱۲	۰/۸۱۴
عملکرد نهادهای مدیریتی	۸	۰/۸۲۸
شاخص‌های کارآفرینی	۲۳	۰/۷۹۵

پرسشنامه مذکور در دو بخش اصلی طراحی گردیده است. بخش اول به متغیرهای مستقل و بخش دوم به متغیر وابسته پژوهش اختصاص دارد. جهت توزیع پرسشنامه‌ها در محدوده مورد مطالعه، از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای با انتساب متناسب استفاده شد. به این صورت که ابتدا دو بخش (بخش مرکزی و بخش شاهی) به عنوان طبقات اصلی جهت توزیع پرسشنامه در نظر گرفته شده‌اند. در مرحله بعد با توجه به تعداد سرپرستان خانوار هر دهستان، تعدادی پرسشنامه به دهستان‌های ۶گانه اختصاص یافت و در مرحله آخر در میان روستاهای هر دهستان با توجه به آشنایی محققان با محدوده مورد مطالعه و در نظر گرفتن بنیان‌های جغرافیایی حاکم بر منطقه (شرایط توپوگرافی، جمعیت، معیشت، اشتغال و...) از هر دهستان تعدادی روستا انتخاب شد و در نهایت پرسشنامه‌ها به صورت کاملاً تصادفی در میان سرپرستان خانوار ۲۸ روستا که به صورت هدفمند انتخاب شده‌اند، توزیع و تکمیل گردید (جدول ۲).

تبیین وضعیت شاخص‌های کارآفرینی و پیش‌بینی آن در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان روانسر/۲۱۵

جدول ۲- نحوه توزیع پرسشنامه‌ها در محدوده مورد مطالعه

طبقات اصلی	طبقه فرعی	تعداد روستا	تعداد خانوار	تعداد پرسشنامه اختصاص یافته	روستای نمونه
بخش مرکزی	بدر	۲۴	۱۱۴۱	۴۲	۵
	حسن‌آباد	۳۶	۱۴۷۲	۵۴	۶
	دولت‌آباد	۳۰	۹۴۶	۳۵	۵
	زالو آب	۲۹	۱۰۷۴	۴۰	۶
بخش شاهو	قوری قلعه	۹	۷۴۵	۲۷	۴
	منصورآقایی	۳	۲۹۰	۱۱	۲
	مجموع	۱۳۱	۵۶۶۸	۲۰۹	۲۸

جهت انتخاب آزمون‌ها و تعیین نرمال یا غیر نرمال بودن داده‌های گردآوری‌شده، از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف (Kolmogorov-Smirnov) استفاده شد. نتایج حاصل شده نشان داد (جدول ۳) برای همه متغیرها مقدار Z حاصل شده به لحاظ آماری معنادار نبوده و بالاتر از ۰/۰۵ می‌باشد. لذا جهت دستیابی به اهداف پژوهش از آزمون‌ها پارامتریک (از آزمون مقایسه میانگین، جدول توزیع فراوانی، ضرایب همبستگی پیرسون و اسپیرمن و رگرسیون چند متغیره) در قالب نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

جدول ۳- آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن متغیرها

متغیر	کولموگروف Z	p	متغیر	کولموگروف Z	p
خلاقیت	۰/۷۹۳	۰/۵۵۵	شوق	۰/۰۵۹	۰/۰۸۳
انعطاف‌پذیری	۰/۰۴۲	۰/۲۰۰	پیش‌قدمی	۰/۰۶۰	۰/۰۹۵
سخت‌کوشی	۰/۰۴۸	۰/۰۸۴	نیازبه کامیابی	۰/۰۷۶	۰/۱۷۲
مردم‌داری	۰/۱۰۹	۰/۰۷۲	انتقادپذیری	۰/۰۶۴	۰/۰۷۳
مهارت‌های مدیریت کسب‌وکار	۰/۰۵۳	۰/۰۵۱	رقابت‌جویی	۰/۰۶۹	۰/۰۵۸
توجه به بازار و بازاریابی	۰/۰۴۷	۰/۱۹۸	ایستادگی	۰/۰۷۱	۰/۱۹۱
پشتکار	۰/۰۵۰	۰/۰۹۱	انرژی بالا	۰/۰۷۵	۰/۰۶۶
فرصت‌شناسی	۰/۰۵۱	۰/۰۷۱	ابتکار	۰/۰۷۹	۰/۰۸۹
منفعت‌شناسی	۰/۰۵۱	۰/۰۹۲	خطرپذیری حساب شده	۰/۰۷۹	۰/۰۹۳
نوآوری	۰/۰۵۵	۰/۰۶۴	خوداشتغالی	۰/۰۸۲	۰/۰۶۶
دانش در زمینه فنون کار	۰/۰۵۰	۰/۲۰۰	نتیجه‌گرا	۰/۰۸۷	۰/۰۵۹
اراده	۰/۰۹۸	۰/۰۵۴	-	-	-

یافته‌های پژوهش

بررسی ویژگی‌های شخصی پاسخ‌گویان

یافته‌های پژوهش در ارتباط با وضعیت سنی پاسخ‌گویان نشان داد میانگین سنی افراد مورد مطالعه حدود ۴۴ سال بوده و سن جوان‌ترین و مسن‌ترین فرد به ترتیب ۲۲ سال و ۷۰ سال بوده است. در ارتباط با وضعیت جنسی پاسخ‌گویان نتایج نشان داد حدود ۸۰ درصد مرد و ۲۰ درصد زن بوده‌اند. در ارتباط با وضعیت تحصیلی افراد مطالعه شده نتایج نشان داد حدود ۲۵ درصد آن‌ها بی‌سواد و ۴۸ درصد دارای تحصیلات راهنمایی و متوسطه، ۱۸ درصد دیپلم و ۹ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی بوده‌اند. در ارتباط با وضعیت درآمدی آن‌ها نتایج نشان داد میانگین درآمد ماهیانه حدود ۵۰۰ هزار تومان در ماه بوده است. بررسی وضعیت شغلی پاسخ‌گویان نشان داد حدود ۸ درصد آن‌ها بیکار، ۷ درصد خانه‌دار، ۱۵ درصد دارای مشاغل دولتی، ۱۷ درصد کارگر ساده و بقیه در بخش کشاورزی و خدمات مشغول به فعالیت هستند. بررسی وضعیت متغیر بعد خانوار نشان داد میانگین حدود ۴/۲ نفر بوده و حدود ۲۳ درصد آن‌ها به اینترنت دسترسی داشته‌اند. بررسی وضعیت شاخص مالکیت منابع سرمایه‌ای در میان پاسخ‌گویان نشان داد ۱۵ درصد دارای و ادوات کشاورزی، ۳۶ درصد دارای ماشین شخصی، ۱۰۰ درصد دارای مسکن شخصی، ۱۸ درصد دارای دام، ۶۷ درصد دارای زمین زراعی، ۱۵ درصد دارای باغات بوده‌اند. نتایج بررسی وضعیت فاصله روستاهای مورد بررسی تا نزدیک‌ترین جاده اصلی، بازار، شهر نشان داد میانگین به ترتیب ۳/۳، ۵/۶ و ۶/۲ کیلومتر بوده است. در جدول زیر توصیف کلی دیگر متغیرهای مستقل پژوهش بررسی شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد میانگین دو شاخص سرمایه اجتماعی و کیفیت محیط بیشتر از عدد ۳ بوده و میانگین دسترسی به امکانات و عملکرد نهادهای مدیریتی کمتر از عدد ۳ بوده است.

جدول ۴- بررسی وضعیت برخی از متغیرهای مستقل پژوهش (درصد)

شاخص	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	میانگین	انحراف معیار
سرمایه اجتماعی	۳/۳	۱۳/۹	۳۵/۴	۲۴/۴	۲۳	۳/۵	۱/۰۹۲
دسترسی به امکانات و تسهیلات	۱۹/۶	۲۷/۸	۲۰/۶	۲۱/۵	۱۰/۵	۲/۷۶	۱/۲۸۳
کیفیت محیط	۳/۳	۱۶/۷	۲۴/۹	۳۴/۴	۲۰/۶	۳/۵۲	۱/۰۹۷
عملکرد نهادهای مدیریتی	۱۲/۴	۳۴	۳۲/۵	۱۹/۱	۱/۹	۲/۶۴	۰/۹۹۰

بررسی وضعیت روستاییان شهرستان روانسر به لحاظ برخورداری از شاخص‌های کارآفرینی

در این بخش از پژوهش وضعیت هر یک از پاسخ‌گویان به لحاظ برخورداری از شاخص‌های ۲۳ گانه کارآفرینی با استفاده از آزمون مقایسه میانگین مورد بررسی قرار گرفت. در این مقایسه، از آزمون t تک نمونه‌ای، با در نظر گرفتن عدد ۳ به عنوان عدد مبنا، استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد (جدول ۵) در میان شاخص‌های مورد بررسی، میانگین ۱۰ شاخص سخت‌کوشی، مردم‌داری، پشتکار، منفعت‌اندیشی، اراده، پیش‌قدمی، نیاز به کامیابی، ایستادگی، انرژی بالا و خوداشتغالی، به صورت معناداری بالاتر از عدد مبنا بوده است. در این میان سه شاخص مردم‌داری، سخت‌کوشی و پشتکار به ترتیب با میانگین‌های ۳/۹۵، ۳/۷۸ و ۳/۶۲، بیشترین میانگین را داشته‌اند. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد میانگین ۱۳ شاخص خلاقیت، انعطاف‌پذیری، مهارت‌های مدیریت کسب و کار، دانش در زمینه فنون کار، فرصت‌شناسی، نوآوری، توجه به بازار و بازاریابی، شوق، انتقادپذیری، رقابت‌جویی، ابتکار، خطرپذیری حساب‌شده

تبیین وضعیت شاخص‌های کارآفرینی و پیش‌بینی آن در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان روانسر/۲۱۷ و نتیجه گرا، به صورت معناداری کمتر از عدد ۳ بوده است. در میان شاخص‌های مذکور سه شاخص نوآوری، خلاقیت و دانش در زمینه فنون کار به ترتیب با میانگین ۱/۳۶، ۱/۴۶ و ۱/۷۸، کمترین میزان میانگین را در میان شاخص‌های موردبررسی داشته‌اند. در مجموع می‌توان چنین عنوان کرد که میزان برخورداری سرپرستان خانوارهای روستایی در شهرستان روانسر از شاخص‌های کارآفرینی یک‌دست نبوده و نسبت برخورداری آن‌ها از شاخص‌های کارآفرینی متفاوت می‌باشد.

جدول ۵- نتایج از آزمون t تک نمونه‌ای برای بررسی وضعیت شاخص‌های کارآفرینی در میان روستاییان شهرستان روانسر

Test Value =							شاخص
اختلاف بافاصله ۹۵ درصد حد بالا حد پایین		انحراف از میانگین	میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t	
-۱/۴۱	-۱/۶۵	-۱/۵۳	۱/۴۶	۰/۰۰۰	۲۰۸	-۲۴/۶۱۲	خلاقیت
-۰/۱۸	-۰/۴۵	-۰/۳۲	۲/۶۷	۰/۰۰۰	۲۰۸	-۴/۷۰۹	انعطاف‌پذیری
۰/۸۹	۰/۶۸	۰/۷۸	۳/۷۸	۰/۰۰۰	۲۰۸	۱۴/۹۳۳	سخت‌کوشی
۱/۰۶	۰/۸۵	۰/۹۵	۳/۹۵	۰/۰۰۰	۲۰۸	۱۷/۴۱۶	مردم‌داری
-۰/۷۴	-۱/۰۵	-۰/۹۰	۲/۰۹	۰/۰۰۰	۲۰۸	-۱۱/۵۲۵	مهارت‌های مدیریت کسب‌وکار
-۰/۹۰	-۱/۱۸	-۱/۰۴	۱/۹۵	۰/۰۰۰	۲۰۸	-۱۴/۵۰۵	توجه به بازار و بازاریابی
۰/۷۴	۰/۵۱	۰/۶۲	۳/۶۲	۰/۰۰۰	۲۰۸	۱۱/۰۲۸	پشتکار
-۰/۹۳	-۱/۲۷	-۱/۰۱	۱/۸۹	۰/۰۰۰	۲۰۸	-۱۲/۷۷۴	فرصت‌شناسی
۰/۶۶	۰/۳۷	۰/۵۱	۳/۵۱	۰/۰۰۰	۲۰۸	۷/۱۳۸	منفعت‌شناسی
-۱/۴۹	-۱/۷۸	-۱/۶۳	۱/۳۶	۰/۰۰۰	۲۰۸	-۲۱/۸۳۰	نوآوری
-۱/۰۷	-۱/۳۵	-۱/۲۱	۱/۷۸	۰/۰۰۰	۲۰۸	-۱۶/۹۵۱	دانش در زمینه فنون کار
۰/۶۹	۰/۴۸	۰/۵۹	۳/۵۹	۰/۰۰۰	۲۰۸	۱۱/۳۷۷	اراده
۰/۲۳	-۰/۴۹	-۰/۳۶	۲/۶۳	۰/۰۰۰	۲۰۸	-۵/۶۵۳	شوق
۰/۳۰	۰/۰۳	۰/۱۷	۳/۱۷	۰/۰۱۱	۲۰۸	۲/۵۵۰	پیش‌قدمی
۰/۴۹	۰/۱۸	۰/۳۴	۳/۳۴	۰/۰۰۰	۲۰۸	۴/۴۰۸	نیاز به کامیابی
-۰/۰۷	-۰/۳۳	-۰/۲۰	۲/۷۹	۰/۰۰۲	۲۰۸	-۳/۱۷۲	انتقادپذیری
-۰/۸۷	-۱/۱۸	-۱/۰۳	۱/۹۷	۰/۰۰۰	۲۰۸	-۱۲/۹۸۷	رقابت‌جویی
۰/۶۶	۰/۴۳	۰/۵۴	۳/۵۴	۰/۰۰۰	۲۰۸	۹/۲۱۹	ایستادگی
۰/۳۷	۰/۱۴	۰/۲۵	۳/۲۵	۰/۰۰۰	۲۰۸	۴/۴۰۹	انرژی بالا
-۰/۸۷	-۱/۱۹	-۱/۰۳	۱/۹۶	۰/۰۰۰	۲۰۸	-۱۲/۵۹۷	ابتکار
۰/۱۴	-۰/۴۹	-۰/۳۱	۲/۶۸	۰/۰۰۰	۲۰۸	-۳/۶۴۶	خطرپذیری حساب‌شده
۰/۲۵	۰/۰۷	۰/۱۶	۳/۱۶	۰/۰۰۱	۲۰۸	۳/۴۳۲	خوداشتغالی
-۰/۲۰	-۰/۴۵	-۰/۳۳	۲/۶۶	۰/۰۰۰	۲۰۸	-۵/۱۸۰	نتیجه گرا

با وجود تفاوت میان سرپرستان خانوار روستایی موردبررسی به لحاظ برخورداری از شاخص‌های کارآفرینی، در ادامه جهت ارائه یک قضاوت کلی از وضعیت برخورداری سرپرستان خانوار موردبررسی از شاخص‌های کارآفرینی، کلیه شاخص‌های ۲۳ گانه باهم

ترکیب گردید و وضعیت کلی برخوردار روستاییان از شاخص‌های کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه مورد بررسی قرار گرفت. نتایج جدول توزیع فراوانی نشان می‌دهد میزان برخورداری حدود ۳۹ درصد پاسخ‌گویان از شاخص‌های کارآفرینی در سطوح بسیار ضعیف و ضعیفی بوده است و حدود ۴۵/۵ درصد در سطح متوسط و حدود ۱۵ درصد در سطوح زیاد و بسیار زیاد بوده است. همچنین نتیجه آزمون مقایسه میانگین در خصوص برخورداری سرپرستان خانوار روستایی مورد بررسی از مشخصه‌های کارآفرینی در شهرستان روانسر نشان میانگین کلی محاسبه شده، ۲/۷۴ بوده و به صورت معناداری از عدد مبنا کمتر می‌باشد. بنابراین به طور کلی می‌توان چنین عنوان کرد که وضعیت کلی برخوردار روستاییان شهرستان روانسر از شاخص‌های کارآفرینی، پایین‌تر از حد متوسط می‌باشد و دلایل آن را می‌توان به وضعیت نامطلوب شاخص‌هایی مانند نوآوری، خلاقیت، دانش در زمینه فنون کار، توجه به بازار و بازاریابی، فرصت‌شناسی، رقابت‌جویی و ابتکار نسبت داد.

جدول ۶- نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه‌ای برای بررسی وضعیت شاخص‌های کارآفرینی در میان روستاییان شهرستان روانسر

۳ Test Value =						
شاخص‌های کارآفرینی	t	درجه آزادی	سطح معناداری	میانگین	انحراف از میانگین	اختلاف بافاصله ۹۵ درصد حد بالا حد پایین
	-۱۰/۸۹	۲۰۸	۰/۰۰۰	۲/۷۴	-۰/۲۵	-۰/۲۹ -۰/۲۰

بررسی ارتباط متغیرهای مستقل پژوهش با شاخص‌های کارآفرینی در میان روستاییان شهرستان روانسر

پس از تبیین وضعیت هر یک از شاخص‌های کارآفرینی و وضعیت کلی آن در محدوده مورد مطالعه، یکی از مهم‌ترین کارهای ممکن، بررسی ارتباط کارآفرینی با شاخص‌های مرتبط با آن در محدوده مورد مطالعه است. نتایج بررسی رابطه شاخص‌های کارآفرینی با متغیرهای مورد بررسی نشان می‌دهد در بین ۱۱ متغیر مورد بررسی، رابطه کارآفرینی با متغیرهای جنس؛ دسترسی به اینترنت، سن، بعد خانوار و فاصله تا مراکز ضروری، به لحاظ آماری معنادار نبوده است. به بیانی دیگر در سطح ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت متغیرهای فوق رابطه‌ای با کارآفرینی ندارند. همچنین نتایج نشان می‌دهد رابطه شاخص‌های کارآفرینی با متغیرهای مالکیت منابع سرمایه‌ای، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، سرمایه اجتماعی، دسترسی به امکانات و تسهیلات، کیفیت محیط و عملکرد نهادهای مدیریتی، به لحاظ آماری و در سطح اطمینان ۹۹ درصد، معنادار بوده و از نوع همبستگی مثبت می‌باشد. به این مفهوم که با افزایش و کاهش متغیرهای مذکور وضعیت شاخص‌های کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه، ارتقا و تنزل می‌یابد.

در مجموع شناسایی متغیرهای مذکور گام بسیار مهمی در راستای توسعه شاخص‌های کارآفرینی در میان سرپرستان خانوارهای روستایی شهرستان روانسر می‌باشد و در تبیین وضع موجود بسیار مؤثر خواهند بود.

جدول ۷- بررسی همبستگی بین متغیرهای مستقل با شاخص‌های کارآفرینی در میان روستاییان شهرستان روانسر

مؤلفه‌ها	ضریب همبستگی اسپیرمن	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی‌داری
جنس	-/۰۱۸۰	-	۰/۷۹۴
دسترسی به اینترنت	۰/۰۷۶	-	۰/۲۷۶
سن	-	-۰/۱۲۰	۰/۰۸۳
بعد خانوار	-	۰/۳۵	۰/۶۱۶
فاصله تا مراکز ضروری	-	۰/۰۵۱	۰/۴۶۳
مالکیت منابع سرمایه‌ای	-	۰/۴۵۳**	۰/۰۰۰
پایگاه اقتصادی - اجتماعی	-	۰/۵۶۱**	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی	-	۰/۳۴۷**	۰/۰۰۰
دسترسی به امکانات و تسهیلات	-	۰/۳۷۰**	۰/۰۰۰
کیفیت محیط	-	۰/۳۹۳**	۰/۰۰۰
عملکرد نهادهای مدیریتی	-	۰/۵۴۰**	۰/۰۰۰

** سطح معنی‌داری ۹۹ درصد، * سطح معنی‌داری ۹۵ درصد، منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

پیش‌بینی شاخص‌های کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان روانسر

با توجه به وضعیت کلی نامناسب شاخص‌های کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه و شناسایی متغیرهای مرتبط با آن، یکی از مهم‌ترین راهبردها برای توسعه کارآفرینی در میان روستاییان شهرستان روانسر، بررسی میزان تبیین و پیش‌بینی شاخص‌های کارآفرینی توسط متغیرهای مستقل پژوهش در محدوده مورد مطالعه می‌باشد.

جهت دستیابی به این مهم از رگرسیون چند متغیره (با استفاده از روش هم‌زمان) استفاده شده است. به این صورت که متغیر شاخص‌های کارآفرینی به عنوان متغیر وابسته و کلیه متغیرهای دارای رابطه معنی‌داری با شاخص‌های کارآفرینی، به عنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته شده و وارد مدل شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد (جدول ۸) میزان ضریب همبستگی چندگانه (R) مدل برآورد شده ۰/۸۱۸ بوده و نشان‌دهنده همبستگی قوی بین متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش است. همچنین، نتایج با توجه به ضریب تعیین (R Square) حاصل شده نشان می‌دهد مدل مذکور توانسته است ۶۶/۹ درصد از واریانس شاخص‌های کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان روانسر را تبیین کند.

برای بررسی معناداری مدل برازش شده، از نتایج تحلیل واریانس استفاده گردید. نتایج نشان می‌دهد (جدول ۸) مقدار F حاصل شده (۶۷/۹۳۸) در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ معنی‌دار است. همچنین، کوچک‌تر بودن مقدار مجموع مجذورات باقیمانده نسبت به مجموع مجذورات رگرسیونی نشان‌دهنده قدرت تبیین بالای مدل در توضیح تغییرات شاخص‌های کارآفرینی در میان سرپرستان خانوار روستایی شهرستان روانسر است.

جدول ۸- برآزش مدل و تحلیل واریانس جهت بررسی معناداری مدل برآزش شده

مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری
رگرسیون	۱۵/۶۶۴	۶	۲/۶۱۱	۶۷/۹۳۸	۰/۰۰۰
۱ باقیمانده	۷/۷۶۲	۲۰۲	۰/۰۳۸		
مجموع	۲۳/۴۲۶	۲۰۸			
مدل	ضریب	مجذور ضریب	ضریب تعیین	خطای استاندارد برآورد	
۱	۰/۸۱۸	۰/۶۶۹	۰/۶۵۹	۰/۱۹۶	
	چندگانه	چندگانه	تعدیل شده		
	همبستگی	همبستگی			

نتایج مربوط به ضرایب تأثیر رگرسیونی متغیرهای مستقل پژوهش بر شاخص‌های کارآفرینی سرپرستان خانوار روستایی شهرستان روانسر نشان می‌دهد در بین ۶ متغیر وارد شده در مدل، اثر ۵ متغیر معنی دار بوده است. به این مفهوم که پنج متغیر دسترسی به امکانات و تسهیلات، مالکیت منابع سرمایه‌ای، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، سرمایه اجتماعی و عملکرد نهادهای مدیریتی در تبیین واریانس شاخص‌های کارآفرینی روستاییان محدوده مورد مطالعه مؤثر بوده‌اند. با توجه به نتایج جدول ۸ معادله خطی حاصل از تحلیل رگرسیون به شکل زیر می‌باشد.

$$Y = 2/211 + 0/315X1 + 0/191X2 + 0/391X3 + 0/244X4 + 0/240X5$$

به ترتیب: Y = شاخص‌های کارآفرینی، $X1$ = دسترسی به امکانات و تسهیلات، $X2$ = مالکیت منابع سرمایه‌ای، $X3$ = پایگاه اقتصادی - اجتماعی، $X4$ = سرمایه اجتماعی، $X5$ = عملکرد نهادهای مدیریتی.

در مجموع قضاوت در مورد سهم هر یک از متغیرهای پژوهش در تبیین تغییرات شاخص‌های کارآفرینی در میان سرپرستان خانوار روستایی شهرستان روانسر را باید به ضرایب رگرسیونی استاندارد شده واگذار کرد. زیرا هرچه مقدار ضریب بتای یک متغیر بیش تر باشد، نقش آن در پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته بیشتر است (حبیب پور و صفری، ۱۳۹۱: ۴۹۱). بنابراین، متغیرهای اثرگذار بر شاخص‌های کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه به ترتیب میزان ضرایب رگرسیونی استاندارد شده عبارت‌اند از: پایگاه اقتصادی - اجتماعی (۰/۳۹۱)، دسترسی به امکانات و تسهیلات (۰/۳۱۵)، سرمایه اجتماعی (۰/۲۴۴)، عملکرد نهادهای مدیریتی (۰/۲۴۰) و مالکیت منابع سرمایه‌ای (۰/۱۹۱).

نتیجه گیری

به موازات چالش‌های متعددی که امروزه گریبان گیر روستانشینان کشورهای مختلف از جمله روستاییان کشورمان شده است، اندیشمندان و محققان توسعه روستایی راهبردها و راه‌کارهای مختلفی را برای برون‌رفت جوامع روستایی از بحران‌های موجود توصیه می‌کنند. در حال حاضر توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی یکی از مهم‌ترین برنامه‌های پیشنهادی اندیشمندان توسعه روستایی برای رهایی این جوامع از بحران‌های اقتصادی و اجتماعی است. از یک طرف توسعه کارآفرینی در میان روستاییان در گرو برخورداری آن‌ها از شاخص‌ها و صفاتی است که نشانگر پتانسیل این قشر تلاشگر در جهت نیل به سوی توسعه کارآفرینی است. از طرف دیگر شناسایی عواملی که در تقویت و توسعه کارآفرینی مؤثر هستند، می‌تواند به‌عنوان گامی بسیار مهم در توسعه کارآفرینی

تبیین وضعیت شاخص‌های کارآفرینی و پیش‌بینی آن در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان روانسر/۲۲۱ مطرح باشد. از این رو پژوهش حاضر باهدف اصلی سنجش و ارزیابی شاخص‌های کارآفرینی در میان روستایی و شناسایی عوامل مؤثر بر آن در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان روانسر انجام گرفته است.

نتایج بررسی وضعیت برخورداری روستاییان از مشخصه‌های کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه نشان داد میانگین نمره کارآفرینی محاسبه شده کمتر از حد مبنا بوده و پایین تر از حد متوسط می‌باشد. نتایج حاصل شده با یافته‌های پژوهش جمشیدی و همکاران (۱۳۹۴) کارآفرینی در تعاونی‌های تولید کشاورزی در شهرستان مینودشت مطابقت دارد. دلیل اصلی وضعیت نامناسب برخورداری از روستاییان از مشخصه‌های کارآفرینی را می‌توان در وضعیت برخورداری روستاییان از متغیرهای ۲۳ گانه کارآفرینی جستجو کرد. زیرا میانگین برخورداری روستاییان از حدود ۵۷ درصد شاخص‌های کارآفرینی، پایین تر از حد مبنا بوده است. دقت در وضعیت برخورداری روستاییان از شاخص‌های کارآفرینی نشان می‌دهد روستاییان در شاخص‌هایی مانند نوآوری، خلاقیت، دانش در زمینه فنون کار، توجه به بازار و بازاریابی، فرصت‌شناسی و ابتکار، در وضعیت بسیار نامناسبی قرار داشته‌اند و به نوعی یکی از مهم‌ترین دلایل برخورداری ضعیف روستاییان از شاخص‌های کارآفرینی را می‌توان به ضعف برخورداری روستاییان از شاخص‌های مذکور عنوان کرد. دقت در ماهیت شاخص‌های مذکور نشان می‌دهد با برگزاری دوره‌های ترویجی و آموزشی منسجم و بلندمدت، می‌توان شاخص‌های مذکور را بهبود بخشید. همچنین جهت تقویت وضعیت برخورداری روستاییان از شاخص‌های کارآفرینی باید به عوامل مرتبط با آن توجه و تأکید نمود که در ادامه به این مبحث، به تفصیل پرداخته شده است. دلیل دیگر وضعیت نامناسب برخورداری روستاییان از شاخص‌های کارآفرینی را در وضعیت ضعیف شاخص‌هایی مانند دسترسی ضعیف روستاییان به امکانات و تسهیلات و عملکرد ضعیف نهادهای مدیریتی در شهرستان روانسر نسبت داد. چراکه فقدان امکانات و تسهیلات خدماتی، ارتباطی، زیرساختی و ...، قوه تفکر، خلاقیت، نوآوری و ...، را از روستاییان سلب کرده و این عامل در کنار عملکرد ضعیف مدیران و متولیان امور روستایی، می‌تواند به عنوان یک عامل بازدارنده بسیار مهم در توسعه شاخص‌های کارآفرینی مطرح باشد. بنابراین تقویت و بهبود وضعیت این شاخص‌ها نیز می‌تواند در تقویت شاخص‌های کارآفرینی در میان روستاییان محدوده مطالعاتی مؤثر واقع شود.

بررسی وضعیت تعیین‌کننده‌های کارآفرینی در میان سرپرستان خانوار روستایی شهرستان روانسر نشان داد پایگاه اقتصادی - اجتماعی، دسترسی به امکانات و تسهیلات، سرمایه اجتماعی، عملکرد نهادهای مدیریتی و مالکیت منابع سرمایه‌ای، مهم‌ترین عواملی هستند که می‌توانند در توسعه شاخص‌های کارآفرینی در میان روستاییان محدوده مطالعاتی مؤثر واقع گردند. نتیجه حاصل شده با یافته‌های پژوهشگرانی مانند یداللهی، فارسی و رضوی (۱۳۹۱)، یعقوبی فرانی و همکاران (۱۳۹۳)، جمشیدی و همکاران (۱۳۹۴)، رومی و پاروت (۲۰۰۸)، نواز (۲۰۰۹)، ساتیاباما (۲۰۱۰)، موحدی و یعقوبی فرانی (۲۰۱۲)، فولمر و همکاران (۲۰۱۰) و چاکرابورتی (۲۰۱۴)، که هر کدام به نوعی به عوامل فوق به عنوان عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی اشاره کرده‌اند، همسو می‌باشد. با وجود اینکه نتیجه این تحقیق با تحقیقات قبلی همسو است، اما پژوهش حاضر در سنجش شاخص‌های کارآفرینی با سایر پژوهش‌های انجام گرفته در این زمینه متفاوت بوده است؛ چراکه محققان در این تحقیق علاوه بر شناسایی تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی، به سنجش چند شاخص کلیدی کارآفرینی نیز پرداخته‌اند که در تحقیقات قبلی این موضوع مورد تأکید قرار نگرفته است. از سوی دیگر این پژوهش از نظر منطقه مورد مطالعه و خصوصیات جغرافیایی (پتانسیل‌های طبیعی و انسانی) در راستای توسعه کارآفرینی با مناطق مورد مطالعه در تحقیقات قبلی متفاوت است.

بنابراین با توجه به فراهم آمدن بستر شناختی و علمی از وضعیت شاخص‌های کارآفرینی و همچنین شناسایی مهم‌ترین عواملی که می‌توانند در توسعه شاخص‌های مذکور مؤثر باشند، می‌توان با توجه به شرایط جغرافیایی حاکم بر شهرستان روانسر و متناسب با

ویژگی های محدوده مطالعاتی، پیشنهادهای عملیاتی را در خصوص توسعه کارآفرینی ارائه نمود. در این راستا ضمن برگزاری دوره های آموزشی و ترویجی مستمر و منسجم در خصوص کارآفرینی با تقویت شاخص های مؤثر بر کارآفرینی از جمله شاخص پایگاه اقتصادی - اجتماعی که دربرگیرنده متغیرهای درآمد، شغل و تحصیلات می باشد، و شاخص دسترسی به امکانات و تسهیلات و همچنین دیگر متغیرهای شناسایی شده، به توسعه کارآفرینی در محدوده مطالعاتی و سایر سکونتگاه های روستایی مشابه امیدوار شد. توسعه مشاغل مرتبط با بخش زراعت و دامداری و همچنین توسعه مشاغل مربوط به بخش گردشگری با توجه به توانمندی های گردشگری قابل توجه در سطح شهرستان از جمله غار قوری قلعه و روستای پلکانی و گردشگری قوری قلعه، توسعه خدمات زیربنایی و زیرساختی در روستاهای محدوده مطالعاتی، ترویج و توسعه فعالیت های مشارکتی و گروهی میان روستاییان، استفاده از مدیران توانمند محلی در توسعه برنامه های محلی و ... از دیگر پیشنهادهای عملیاتی پژوهش حاضر جهت توسعه کارآفرینی در میان روستاییان شهرستان روانسر هستند.

منابع و مآخذ

- ازکیا، مصطفی، غفاری غلامرضا (۱۳۸۳)، توسعه روستای با تأکید بر ایران، انتشارات نی، تهران.
- تودارو، مایکل (۱۳۶۴)، توسعه اقتصادی در جهان سوم، مترجم غلامعلی فرجادی، حمید سهرابی، انتشارات سازمان برنامه و بودجه، تهران.
- جمشیدی، علیرضا، جمینی، داود، یوسف قنبری، طوسی، رمضان، پسرکلو، موسی (۱۳۹۴)، بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در تعاونی های تولید کشاورزی شهرستان مینودشت، آمایش جغرافیایی فضا، سال ۵، شماره ۱۵، صص ۲۱۸-۲۰۵.
- جمینی، داود، تقدیسی، احمد، علیرضا جمشیدی (۱۳۹۳)، شناسایی راهبردهای توسعه اشتغال در مناطق روستایی با استفاده از مدل SWOT (مطالعه موردی: دهستان بدر، شهرستان روانسر)، فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، شماره ۴، صص ۱۴۹-۱۳۳.
- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، سجاسی قیداری، حمداله (۱۳۸۹)، توسعه روستایی با تأکید بر کارآفرینی، نشر سمت، تهران.
- زارع احمدآبادی، حبیب، عربشاهی، شیوا (۱۳۹۰)، الزامات آموزش کارآفرینی زنان روستایی (مورد: زنان روستایی یزد)، دو فصلنامه علمی ترویجی بانوان شیعه، سال ۸، شماره ۲۶، صص ۷۱-۴۹.
- عربیون، ابوالقاسم، عبدالله زاده، غلامحسین، شریف زاده، ابوالقاسم، محسنی، احمد (۱۳۸۹)، شناسایی و اولویت بندی شاخص های تعیین کننده کارآفرینی کسب و کارها، توسعه کارآفرینی، سال دوم، شماره ۸، صص ۱۰۶-۷۱.
- یداللهی فارسی، جهانگیر، رضوی، سید مصطفی (۱۳۹۱)، نقش سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی را در کارآفرینی جوانان در روستاهای بخش کربال، پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۷۹، صص ۱۱۵-۱۰۳.
- یعقوبی فرانی، احمد، سلیمانی، عطیه، موحدی، رضا (۱۳۹۳)، تحلیل عوامل مؤثر بر کارآفرینی زنان روستایی، مطالعات اجتماعی - روان شناختی زنان، سال ۱۲، شماره ۴، صص ۴۲-۷.
- Bartlett, J. E., Kotrlík, J. W., Higgins, C. C. (2001), Organizational Research Determining Appropriate Sample Size in Survey Research *Information Technology, Learning, and Performance Journal*, Vol. 19, No. 1, pp. 43-50.
- Carter, S. (2005), Constraints on Women Enterprise, 27th Conference Enterprise and Small Business, University of Strathclyde in Glasgow, pp. 36-47.
- Celik, M., Tatar, M. (2011), Employment-Unemployment Issues and Solution Suggestions Adiyaman Example, *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*. Vol. 2, No. 3, pp. 1211- 1226.
- Chakraborty, D. (2014), Socio-Economic Determinants of Growth of Rural Entrepreneurship in Sonitpur Distric of Assam- an Empirical Study, *Journal of Behavioural Economics, Finance, Entrepreneurship, Accounting and Transport*, Vol. 2, No. 1, pp. 26-34.
- Chowdhury, M.S. (2007), Overcoming Entrepreneurship Development Constraints, the Case of Bangladesh, *Journal of Enterprising Communities People and Places in the Global Economy*, Vol. 1, No. 3, pp. 240-251.
- Folmer, H., Dutta, S., Oud, H. (2010), Determinants of Rural Industrial Entrepreneurship of Farmers in West Bengal: A Structural Equations Approach, *International Regional Science Review*, Vol. 33, No 4, pp. 367-396.

- Gurol, Y., Atsan, N., (2006), Entrepreneurial Characteristics among University Students and Training in Turkey, Education and Training, Vol. 48, No. 1, pp. 25-38.
- Herman, E., Georgescu, M.A. (2012), Employment Strategy for Poverty Reduction, A Romanian Perspective, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Vol. 58, pp. 406-415.
- Iosua E.E., Gray A.R., McGee, R., Erik L.C., Keane, R., Healsc, M., Hancox, R.J (2014), Employment Among Schoolchildren and Its Associations with Adult Substance Use, Psychological Well-being, and Academic Achievement, Journal of Adolescent Health. Vol. 55, No. 4, pp. 1-7.
- Kucera, D., Roncolato, L., Von Uexkull, E. (2012), Trade Contraction and Employment in India and South Africa During the Global Crisis, World Development. Vol. 40. No. 6, pp. 1122-1134.
- Littunen, H. (2000), Entrepreneurship and the Characteristics of the Entrepreneurial Personality. International Journal of Entrepreneurial Behavior, Research, Vol. 6, No. 6, pp. 295-310.
- Markman, G.D., Baron, R.A. (2003), Person-entrepreneurship Fit, Why Some People Are More Successful as Entrepreneurs Than Others, Human Resource Management, Vol. 13, No. 2., pp. 281-301
- Mccline, R.L. (2000), Opportunity Recognition an Exploratory Investigation of a Component of the Entrepreneurial Process in The Context of the Health Care Industry Theory and practice, Tertiary Education Management, Vol. 25, No. 2., pp. 81-94.
- Mohapatra, S. Rozelle, S. Goodhue, R. (2007), The Rise of Self-employment in Rural China: Development or Distress? World Development. Vol. 35. No. 1, pp. 163- 181.
- Movahedi, R. Yaghoubi-Farani, A. (2012), Analysis of The Barriers and Limitations for the Development of Rural Women's Entrepreneurship, Int. J. of Entrepreneurship and Small Business, Vol. 15, No. 4, pp. 469 - 487.
- Nawaz, F. (2009), Critical Factors of Women Entrepreneurship Development in Rural Bangladesh. U.S.A, Bangladesh Development Research Center, Vol. 2, No. 5, pp. 1-19.
- Roomi, M.A. Parrott, G. (2008), Barriers to Development and Progression of women Entrepreneurs in Pakistan, the Journal of Entrepreneurship, Vol. 17, No. 1, pp. 59-72.
- Rotheroe, N., Richards, A. (2007), Social Return On Investment and Social Enterprise: Transparent Accountability for Sustainable Development. Social Enterprise Journal, Vol. 3, No. 1, pp. 31-48.
- Sathiabama, K. (2010), Rural Women Empowerment and Entrepreneurship Development, Retrieved from: <http://ideas.repec.org/p/ess/wpaper/id2475.html>
- Seelos, C. Mair, J. (2005), Social Entrepreneurship Creating New Business Journal of Business Horizons, Vol. 43, No. 3, pp. 241-246.
- Sen, P. (2007), Asoka's Big Idea, Transforming the World Through Social Entrepreneurship, Futures, Vol. 39, No. 5, pp. 534-539.
- Stel, A., Caree, M., R. Thurik., (2004), The Effect of Entrepreneurship On National Economic Growth: An Analysis Using The GEM Database, The First GEM Research Conference, Entrepreneurship, Government Policies, and Economic Growth, Germany, Vol. 4 No. 34 pp. 1-19.
- Thurik, T., Wennekers, S. (2004), Entrepreneurship, Small Business and Economic Growth, Small Business and Enterprise Development, Vol. 11, No. 1, pp. 140-149.
- Unies, N. (2007). The Millennium Development Goals Report, UN.
- Urbano, D., Toledano, N., Soriano, D., (2010), Analyzing Social Entrepreneurship from an Enstitutional Perspective Evidence from Spain. Journal of Social Entrepreneurship, Vol. 1, No. 1, pp. 54-69.